

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.19>**В. М. Швидун**кандидат педагогічних наук, доцент,
директорНавчально-наукового інституту педагогіки
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТІ

Стаття присвячена одній із актуальних проблем сучасної освіти – використанню технологій дистанційного навчання. Зазначається, що трансформація освітньої парадигми з функціональної підготовки до компетентнісного розвитку особистості передбачає необхідність подальшої модернізації системи освіти в контексті врахування можливостей кожної конкретної людини та сприяння її самореалізації, розвитку.

Особлива увага звертається на дистанційну освіту, оскільки вона забезпечує широкий доступ до кращих світових освітніх ресурсів; істотно збільшує можливості традиційної освіти шляхом формування освітнього інформаційного середовища, в якому здобувач освіти самостійно або під керівництвом викладача може вивчати цікавий для нього матеріал; значно розширює коло людей, для яких стають доступними освітні ресурси; сприяє набуттю тими, хто навчається, навичок самостійної роботи; знижує вартість навчання внаслідок широкої доступності кращих освітніх ресурсів; підвищує рівень освітніх програм шляхом пропозиції альтернативних програм широкого загалу; дає змогу формувати унікальні освітні програми шляхом комбінування курсів, наданих освітніми закладами, у тому числі з різних країн; має велике соціальне значення, тому що дає змогу повністю задовольнити освітні потреби населення.

На основі аналізу визначень поняття «дистанційне навчання» в роботах окремих науковців і нормативних документах зроблено узагальнення щодо цієї дефініції. Основна увага в дослідженні зосереджується на доведенні тези про необхідність теоретичної та практичної підготовки вчителів до ефективного використання методів дистанційного навчання. Висвітлюються найбільш поширені організаційно-технологічні моделі дистанційної освіти та її специфічні властивості. На основі аналізу практичного досвіду реалізації дистанційного навчання пропонується використання різноманітних веб-ресурсів, обґрунтовується їх ефективність і доцільність використання.

Зазначається, що використання технологій дистанційного навчання дасть змогу усім бажаючим самостійно одержувати необхідні знання, користуючись розвинутими інформаційними ресурсами, завдяки сучасним інформаційним технологіям. Основні інформаційні ресурси: бази даних і знань, комп'ютерні, зокрема мультимедіа, навчальні і контролюючі системи, відео- й аудіозаписи, електронні бібліотеки разом із традиційними підручниками та методичними посібниками створюють унікальне розподілене середовище навчання, доступне широкій аудиторії.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційна освіта, модернізація освіти, веб-ресурси, інформаційні технології, онлайн-комунікація.

Постановка проблеми. Використання технологій дистанційного навчання в освіті фактично виникло наприкінці XVIII – на початку XIX століть (навчання за допомогою листування). У багатьох країнах частина вищих навчальних закладів запроваджує різноманітні форми дистанційного навчання, приймає нормативні документи щодо розробки та впровадження дистанційної освіти. Так, у 2004 році в Україні затверджено «Положення про дистанційне навчання» (зі змінами) (Наказ Міністерства освіти і науки України № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»). Однак масового характеру дистанційне навчання набуло лише з початком карантину в умовах пандемії коронавірусу. На жаль, більшість вчителів, учнів, батьків виявилися не готовими до нього. На нашу думку, головна проблема полягає

у недостатньому рівні володіння технологіями дистанційної освіти вчителями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням дистанційного навчання займалися у різні часи як зарубіжні (Джон Даніель, Анна Канвер, Грег Кірслі, Стоманка Уваліч-Трюмбек, Б.С. Гершунський, В.І. Жуков, В.І. Солдаткін, А.В. Хуторський), так і українські вчені – В.Г. Биков, Н.О. Думанський, Ю.О. Жук, О.В. Овчарук, В.І. Олійник, В.Г. Кремень, Н.І. Мачинська, О.О. Павленко та інші. В їхніх дослідженнях, зокрема, здійснено аналіз понять «дистанційне навчання», «дистанційна освіта», проаналізовано хронологію виникнення та розвитку дистанційної освіти, визначено особливості використання технічних засобів навчання та викладання тощо. З огляду на значний доробок попередників вва-

жаємо доцільним звернути увагу на особливості застосування технологій дистанційного навчання в сучасних умовах.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є доведення тези про необхідність теоретичної та практичної підготовки вчителів до ефективного використання конкретних методів дистанційного навчання у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Трансформація освітньої парадигми з функціональної підготовки до компетентнісного розвитку особистості передбачає необхідність подальшої модернізації системи освіти в контексті врахування можливостей кожної конкретної людини та сприяння її самореалізації, розвитку. В цьому аспекті особлива увага звертається на дистанційну освіту. Принципова відмінність цієї нової системи від традиційної визначається її технологічною базою. Технологічні елементи украй нерозвинені у традиційній освіті, яка здебільшого ґрунтується на навчанні «віч-на-віч» і друкарських матеріалах. Нова освітня система орієнтована на реалізацію високого потенціалу комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Саме технологічний базис нових інформаційних технологій дає змогу реалізувати одну з головних переваг нової освітньої системи – навчання на відстані або ж дистанційне навчання.

Дистанційне навчання забезпечує широкий доступ до кращих світових освітніх ресурсів; істотно збільшує можливості традиційної освіти шляхом формування освітнього інформаційного середовища, в якому здобувач освіти самостійно або під керівництвом викладача може вивчати цікавий для нього матеріал; значно розширює коло осіб, для яких стають доступними освітні ресурси; сприяє набуттю тими, хто навчається, навичок самостійної роботи; знижує вартість навчання внаслідок широкої доступності кращих освітніх ресурсів; підвищує рівень освітніх програм шляхом пропозиції альтернативних програм широкому загалу; дає змогу формувати унікальні освітні програми шляхом комбінування курсів, наданих освітніми закладами, у тому числі з різних країн; має велике соціальне значення, тому що дає змогу повністю задовольнити освітні потреби населення.

Особливістю дистанційного навчання є й надання усім бажаючим можливості самостійно одержувати необхідні знання, користуючись розвинутими інформаційними ресурсами, завдяки сучасним інформаційним технологіям. Інформаційні ресурси: бази даних і знань, комп'ютерні, зокрема мультимедіа, навчальні і контролюючі системи, відео- й аудіозаписи, електронні бібліотеки разом із традиційними підручниками та методичними посібниками створюють унікальне розподілене середовище навчання, доступне широкій аудиторії.

Валентина Варава, здійснюючи аналіз наукових джерел, присвячених дистанційному навчанню, досліджує історію виникнення дистанційних форм навчання, порівнює поняття «дистанційне навчання», «дистанційна освіта» і виокремлює головні фактори дистанційної форми навчання:

- 1) віддаленість вчителя та учнів;
- 2) використання відповідних навчальних засобів;
- 3) інтерактивна взаємодія учасників навчального процесу;
- 4) пріоритет самоконтролю з боку учня [1, с. 279].

Вікторія Овсяннікова вважає, що «дистанційне навчання – це технології, які забезпечують якісну освіту студентів та організацію навчального процесу на відстані на основі використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій» [2, с. 57].

У «Положенні про дистанційне навчання» воно визначається як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який здебільшого відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [3].

Спільним як у наведених посиланнях, так і у визначеннях понять «дистанційне навчання» іншими науковцями є визнання того, що дистанційна освіта передбачає віддаленість суб'єктів освітнього процесу, використання відповідних технічних засобів, необхідність самоконтролю з боку здобувача освіти тощо.

На нашу думку, запровадження технологій дистанційного навчання передбачає корінну трансформацію моделі навчання. На відміну від традиційних відносин викладача-студента / учня (лекція, семінарські, лабораторні заняття тощо) на перше місце виходить здатність здобувача освіти самостійно опрацьовувати інформацію з різних джерел. Зростає і навантаження на викладача, оскільки він має не лише обрати найбільш ефективну модель дистанційного навчання з орієнтацією на готовий чи створений власноруч веб-ресурс, але й враховувати значну кількість факторів:

- 1) наявність / відсутність самомотивації у здобувача освіти до опрацювання значних обсягів інформації;
- 2) індивідуальні особливості сприйняття інформації здобувачем освіти (візуал, аудіал, кінестетик, дискрет);
- 3) синхронність / асинхронність навчання;
- 4) можливість ефективного інтерактивного спілкування не лише між викладачем і здобувачем освіти, але й останніх між собою;

5) певний рівень технічного та програмного забезпечення (можливість використання оптимального (універсального) інструментарію дистанційного навчання усіма суб'єктами освітнього процесу);

6) проблема забезпечення норм і правил академічної доброчесності тощо.

Існує кілька найбільш поширених організаційно-технологічних моделей дистанційної освіти:

1) **одиночна медіа** – використання одного засобу навчання і каналу передачі інформації. Наприклад, навчання через переписку, навчальні радіо- або телепередачі. У цій моделі домінуючим засобом навчання здебільшого є друкований матеріал. Практично відсутня двостороння комунікація, що наближає цю модель дистанційного навчання до традиційного заочного навчання;

2) **мультимедіа** – використання різних засобів навчання: навчальна допомога на друкованій основі, комп'ютерні програми навчального призначення на різних носіях, аудіо- і відеозаписи. Однак домінує при цьому передача інформації в «одну сторону». За необхідності використовуються елементи очного навчання – особисті зустрічі студентів і викладачів, проведення підсумкових навчальних семінарів або консультацій, очний прийом іспитів;

3) **гіпермедіа** – модель дистанційного навчання третього покоління, яка передбачає використання нових інформаційних технологій при домінуючій ролі комп'ютерних телекомунікацій. Для організації дистанційного навчання доцільно використовувати різні веб-ресурси залежно від мети та наявних технічних можливостей, зокрема:

– платформу Moodle – безкоштовну систему навчання, яку ефективно використовує значна кількість вищих навчальних закладів. Вона дозволяє подавати навчальний матеріал у різних форматах, здійснювати перевірку знань, облік успішності тощо;

– платформу Google Classroom, яка функціонально схожа на попередню, дозволяє розміщувати матеріали на YouTube-каналі;

– Zoom – сервіс для проведення онлайн-заходів з можливістю запису та повторного перегляду за потреби.

Не слід відмовлятися і від інших форм онлайн-комунікації, які доповнюватимуть названі вище: спілкування в групах за інтересами через Viber, Skype, Facebook, форуми, чати, блоги, електронне листування та інше. Детальна інформація про можливості використання при організації дистанційного навчання в школі різних веб-ресурсів із технічними характеристиками та посиланнями на відповідні інтернет-ресурси представлена в методичних рекомендаціях А. Лотоцької та О. Пасічник [4].

Дистанційному навчанню притаманні кілька специфічних властивостей, які розкривають його сутність:

1) **гнучкість**. Здобувачі освіти здебільшого не відвідують регулярних занять у вигляді традиційних занять (уроків, лекцій, семінарів), а працюють у зручний для себе час у зручному місці, що дає значну перевагу для тих, хто не може або не хоче порушувати свій звичайний спосіб життя. Від здобувача освіти формально не вимагається певного освітнього цензу. Кожен може навчатися стільки, скільки йому особисто потрібно для засвоєння предмету та можливості отримання необхідних оцінок за обраними курсами;

2) **модульність**. В основу програм дистанційного навчання покладено модульний принцип. Кожен окремий курс створює цілісне уявлення про певну предметну галузь. Це дає змогу з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, яка відповідає індивідуальним або груповим потребам;

3) **паралельність**. Навчання може проводитися відразу за кількома спеціальностями, крім основної, у різних предметних галузях знання;

4) **далекодія**. Відстань від місця знаходження того, хто навчається, до навчального закладу (за умови якісного зв'язку) не перешкоджає ефективному навчальному процесу.

Серед інших властивостей, які виокремлюють дистанційну освіту з-поміж інших, автори зазначають:

1) **асинхронність**. У процесі навчання той, хто навчає, і здобувач освіти можуть реалізовувати технологію навчання й учіння незалежно від часу за зручним для кожного розкладом і темпом;

2) **охоплення**. Цю властивість іноді називають «масовістю». Кількість здобувачів освіти в системі дистанційного навчання не є критичним параметром. Вони мають доступ до багатьох джерел навчальної інформації (електронних бібліотек, баз даних), а також можуть спілкуватися один з одним і з викладачем через мережі зв'язку або за допомогою інших засобів інформаційних технологій без будь-яких обмежень;

3) **рентабельність**. Під цією властивістю розуміють економічну ефективність дистанційної освіти. Середня оцінка зарубіжних і вітчизняних освітніх систем дистанційної освіти свідчить, що вони приблизно на 10-50% дешевші ніж традиційні завдяки концентрації та уніфікації змісту, орієнтації технологій дистанційного навчання на велику кількість користувачів, а також більш ефективному використанню наявних навчальних площ і технічних засобів, наприклад у вихідні дні.

Висновки і пропозиції. Здійснивши аналіз використання технологій дистанційного навчання в освіті ми дійшли певних висновків. Дистанційна освіта передбачає віддаленість суб'єктів освіт-

нього процесу, використання відповідних технічних засобів, необхідність самоконтролю з боку здобувача освіти тощо. Для оптимальної та ефективної організації навчального процесу при дистанційному навчанні пропонуємо використовувати різні організаційно-технологічні моделі дистанційної освіти та веб-ресурси.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення досвіду організації дистанційної освіти зарубіжних країн і розробку рекомендацій щодо їх використання в Україні.

Список використаної літератури:

1. Варава В. До питання визначення понять дистанційної освіти. *Психолого-педагогічні*

проблеми сільської школи. 2015. Випуск 52. С. 273–280.

2. Овсяннікова В.В. Дистанційне навчання в освітньому процесі вищого навчального закладу. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 2(27). С. 56–60.

3. Положення про дистанційне навчання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.

4. Організація дистанційного навчання у школі. Методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciynna%20osvita-2020.pdf>.

Shvydun V. On applying distance learning technologies in education

The article is devoted to one of the topical issues of modern education that is applying distance learning technologies. In particular, it is noted that the transformation of the educational paradigm from the individual's functional preparation to his or her competence development implies the need for further modernization of the education system taking into account individual capabilities and promoting personal self-realization and development.

In this aspect special attention is paid to long distance education, as it provides wide access to the world's best educational resources; significantly increases the possibilities of formal education by establishing an educational information environment when the student independently or under his or her teacher's guidance can study the material which he or she is interested in; significantly expands the number of people who have an available access to educational resources; promotes acquiring students' skills of individual work; reduces the cost of education due to the wide availability of the best educational resources; raises the level of educational programs by offering alternative programs to the broad audience; allows students to create unique educational programs combining courses provided by educational institutions, including foreign ones; has great social importance because it allows to fully meet the educational needs of the population.

Concept generalization of "distance learning" is made based on the analysis of the concept definitions in some scientific researches and regulations. The main focus of the study is on proven theses about the need for theoretical and practical training of teachers for the effective application of distance learning methods. The most common organizational and technological models of distance education and its specific properties are highlighted. Based on the analysis of practical experience while implementing distance learning, the use of various web resources is proposed, their effectiveness and expediency are substantiated.

It is also noted that applying distance learning technologies will provide an opportunity to obtain the necessary knowledge, using advanced information resources due to modern information technology. Information resources such as databases and knowledge, computer (including multimedia), training and control systems, video and audio recordings, electronic libraries along with traditional textbooks and manuals create a unique distributed learning environment accessible to a wide audience.

Key words: *distance learning, long distance education, modernization of education, web resources, information technologies, online communication.*